

ШИФР РОБОТИ

Фінанси 15121984

НАЗВА РОБОТИ

**Фінансово-економічна безпека
територіальних громад в контексті євроінтеграції**

ШИФР РОБОТИ

Фінанси 15121984

НАЗВА РОБОТИ

Фінансово-економічна безпека
об'єднаних територіальних громад в контексті євроінтеграції

АНОТАЦІЯ

Еволюційний перехід до європейських практик державного управління зумовив активне впровадження реформи децентралізації у процес здійснення територіального управління в Україні. Проте сталого ефекту зазначені зміни здатні набути лише за умови формування фінансово спроможних, самодостатніх громад, котрі характеризуватимуться високим ступенем фінансово-економічної незалежності та безпеки.

Це зумовлює нагальність потреби у необхідності удосконалення питання децентралізації бюджетної системи нашої держави, як умови незалежного, обґрунтованого й ефективного функціонування територіальних органів влади, що дає можливість нарощувати соціально-економічний розвиток територіальної громади. Саме цей чинник зумовлює **актуальність нашого дослідження**.

Метою нашої роботи є дослідження ключових чинників забезпечення фінансово-економічної безпеки ТГ в контексті розвитку та реалізації фінансового ресурсного потенціалу об'єднаних територіальних громад України.

Для досягнення вказаної мети нами поставлено наступні **завдання**:

- дослідити теоретичні аспекти управління фінансовою безпекою у об'єднаних територіальних громадах;
- проаналізувати ефективність реалізації фінансових ресурсів ТГ Львівщини методом комплексних змінних;
- сформулювати дієвий механізм фінансової безпеки об'єднаних територіальних громад.

Методи дослідження. У процесі виконання наукової роботи нами використано наступні методи:

1. Для опису взаємозв'язків динаміки фінансових доходів на одного мешканця до видатків на утримання апарату управління у розрахунку на одного мешканця у кожній з об'єднаних територіальних громад використовують метод комплексних змінних;

2. За допомогою степеневих виробничих функції комплексних змінних з дійсними коефіцієнтами, які мають високі апроксимаційні властивості здійснюється прогноз ефективного використання коштів кожної ТГ в майбутньому.

3. Для дослідження ефективності використання коштів ТГ Львівщини нами була вибрана методика комплексних змінних.

Загальна характеристика роботи. Робота складається із 3 розділів, 6 підрозділів, обсягом 35 сторінок, включаючи 35 джерел літератури, 4 таблиці та 9 рисунків.

Ключові слова: децентралізація, фінансова безпека, ресурсний потенціал.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Розділ 1. Теоретичні засади формування фінансової безпеки об'єднаних територіальних громад України.	6
1.1. Теоретичні аспекти здійснення реформи децентралізації в бюджетній сфері.	6
1.2. Особливості управління фінансовою безпекою в громадах.	8
Розділ 2. Оцінка та прогноз ефективності використання фінансових ресурсів в рамках формування економічної безпеки об'єднаних територіальних громад регіону в контексті євроінтеграції (на прикладі Львівської області).	11
2.1. Прогнозування ефективного використання коштів територіальних громад на основі ступеневих виробничих функцій.	11
2.2. Дослідження ефективності використання коштів реалізації фінансових ресурсів ТГ Львівщини методом комплексних змінних.	14
Розділ 3. Моніторинг фінансово-економічної безпеки при соціально-економічному розвитку територіальних громад.	19
3.1. Розвиток ресурсної бази соціально-економічного розвитку територіальних громад.	19
3.2. Формування дієвого механізму фінансової безпеки об'єднаних територіальних громад.	25
Висновки	30
Перелік використаної літератури	31

ВСТУП.

Реалізація реформи децентралізації, що супроводжує формування об'єднаних територіальних громад у межах нашої держави, вносить на порядок денний низку запитань і завдань, котрі потребують нагальної відповіді й виконання. Очевидною є потреба у делегуванні значної частини прав, обов'язків та відповідальності за розвиток громад органам влади місцевого рівня влади. Вдосконалена законодавча база сприяє розвитку належних інституційних чинників, котрі дають змогу покращити умови функціонування і менеджменту діяльності ТГ. З іншого боку, це спричинило низку негативних наслідків, котрі на сьогодні перевантажують бюджет України, оскільки, не всі ТГ мають можливість фінансового самозабезпечення для здійснення базових функцій. Тому, низка ТГ мають значний рівень дотаційності бюджету і надання субвенцій, тим самим формуючи тиск на бюджет України.

Незважаючи на отриманий за період незалежності України прогрес у галузі формування фінансових ресурсів ТГ, у багатьох територіальних громад вони усе ще залишаються стабільно обмеженими, що спричинено наступними чинниками:

- 1) низький обсяг доходів не надає органам місцевої влади фінансової незалежності і впливу на соціально-економічні процеси у громадах;
- 2) доступ до ринків запозичень ускладнюють високі ставки, сплата котрих підвищує навантаження на місцеві бюджети;
- 3) доходів від діяльності комунальних підприємств недостатньо для покриття витрат на їхнє утримання;
- 4) механізм розподілу бюджетних коштів не повністю забезпечує задоволення суспільних потреб.

Саме тому, у наш час принципової ваги набуває пошук додаткових джерел фінансування задля забезпечення фінансової дієздатності ТГ й удосконалення системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування у нашій державі, котре передбачає ефективну й цільову витрату коштів місцевого бюджету [9].

Характерно, що вказаний процес має відбуватись із урахуванням загальнонаціональних інтересів, у тому числі – таких, котрі визначають рівень та показники фінансової безпеки держави.

Фінансова безпека є неодмінним атрибутом функціонування такого стану фінансових відносин, котрий здатен забезпечити їхню соціально-економічну й фінансову стабільність, підтримку цілісності й єдності фінансової системи (у т. ч. - грошової, бюджетної, кредитної, податкової і валютної систем) на час внутрішніх та зовнішніх загроз у сфері фінансів. Останнім часом фінансова безпека об'єднаних територіальних громад України перебуває під впливом низки таких зовнішніх та внутрішніх загроз, як: фінансова криза, геополітична ситуація, неузгодженість діяльності міжнародних організацій, інфляційні процеси, які обумовлюють непередбачуваність перебігу процесів, що відбуваються у її складових на всіх економічних рівнях, та зумовлюють актуальність подальших наукових досліджень.

Розділ 1. Теоретичні засади формування фінансової безпеки об'єднаних територіальних громад України.

1.1. Теоретичні аспекти здійснення реформи децентралізації в бюджетній сфері.

Запорукою успішної реалізації програм розвитку регіонів є наявність фінансової та ресурсної бази усіх елементів бюджетної системи у структурі держави. У продовж усього часу незалежності нашої держави питанням фінансового забезпечення місцевих громад присвячено низку праць провідних українських учених економістів. Зокрема, В. Демяненко аналізує аспекти вдосконалення алгоритмів функціонування територіальних громад і фінансових механізмів їхнього розвитку [5]. Група вчених під керівництвом М. Коваленка акцентують свою увагу на визначенні напрямків формування фінансових ресурсів об'єднаних громад [10]. Їхню думку продовжує А. Кулай, котра трактує особливості здійснення фінансової децентралізації як етап реформування бюджетної сфери [11].

Підсумовуючи думку авторів, погодимось, що на даний час об'єднаним територіальним громадам України надано доступ до нарощування власного ресурсного потенціалу. При цьому, на нашу думку, основним маркером доступності фінансових складових ресурсного потенціалу громад є їхня регулярність, довготерміновість та періодичність акумулювання [2].

Процеси децентралізації передбачають трансфер повноважень та бюджетних надходжень від органів державної влади до органів місцевого самоврядування, з акцентом на максимальну пріоритетність найближчих до населення органів, з огляду на високу ефективність реалізації вказаних повноважень [6]. Кінцевим результатом процесу бюджетної децентралізації має стати зростання показників фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад й, відповідно – їхньої здатності надавати якісні послуги місцевому населенню. У зв'язку із цим, ТГ, діяльність котрих відповідає вимогам, зазначеним перспективним планам формування територій, перебувають у прямих міжбюджетних відносинах із державним бюджетом й

отримують фінансову підтримку, зокрема – шляхом субвенцій на формування інфраструктури громад [3]. Структура бюджетної системи України є визначеною Бюджетним кодексом нашої держави (рис. 1.1). У ньому здійснено чітку систематизацію, окресливши усі аспекти реалізації бюджетів у відповідності до Конституції України [9].

Рис. 1.1. Склад бюджетної системи України*

* Складено на основі [3].

Ув'язку із цим вважаємо необхідним здійснювати сталу децентралізацію бюджетних ресурсів територіальних громад у поєднанні із ефективною реалізацією трансферної політики, з метою зниження перманентної залежності від дотацій, котрі формують загрозу в процесі забезпечення фінансової безпеки громад [24, С.15]. Дотримуємося думки, що окрім бюджетних, інвестиційних та кредитних ресурсів, значну роль у фінансуванні проектів регіонального соціально-економічного розвитку відіграють саме альтернативні джерела, зокрема- грантового походження. Вказані фінансові ресурси підвищують рівень фінансової безпеки територіальних громад [23]. Таким чином, вважаємо, що за своєю суттю та цільовим призначенням, джерело фінансування розвитку територіальних громад є інтегральною сукупністю фінансових ресурсів, котрі видаються на безповоротній основі (на конкурсних засадах) – на чітко окреслені цілі відносно вирішення проблем соціально-економічного розвитку

територіальних громад, у формах, як міжнародної технічної допомоги, так і проектів корпоративної соціальної відповідальності

1.2. Особливості управління фінансовою безпекою в громадах.

Особливості управління фінансовими ресурсами ТГ сформовані низкою ключових чинників:

1) Фінансова система ТГ охоплює межі двох чи більше населених пунктів. Тому, приєднання до процесів управління делегатів усіх населених пунктів громади спричиняє збільшення контролю відносно повноцінності наповнення бюджету й активізує фактор змагальності складових адміністративних одиниць у процесі повноцінного наповнення бюджетів місцевих територіальних громад;

2) Впроваджено прямі міжбюджетні трансфери між бюджетами об'єднаних територіальних громад і державним бюджетом, що гарантує місцевим громадам їх оптимальний обсяг, розрахований відносно усіх бюджетів суб'єктів місцевого самоврядування.

3) Здійснюється концентрація необхідних фінансових ресурсів бюджетами ТГ. Тобто, з'являється значний ресурс, здатний впливати на соціально-економічний розвиток місцевих громад.

Незважаючи на наявні позитивні перспективи формування ТГ, описана нами реформа децентралізації містить значні ризики для ефективного й справедливого формування та використання бюджетів місцевих громад, зокрема:

1. Відсутність досвіду у сфері планування та розподілу бюджетних ресурсів у керуючої ланки ТГ;
2. Значний рівень залежності бюджетів ТГ від трансфертів з бюджету;
3. Низька правова обізнаність членів громад.

Вказані чинники значною мірою впливають на рівень фінансової безпеки об'єднаних територіальних громад, знижуючи рівень реалізації їх ресурсного потенціалу у сфері фінансових ресурсів.

Питання фінансової безпеки нашої держави, як на макро-, так і на мікрорівні, досліджується у нерозривному зв'язку із проблематикою економічної безпеки України, котра знайшла відображення у низці публікацій вітчизняних науковців, що виділяють наступні її елементи: фінансова [20]; митна [8], соціальна [17], монетарна [7], фіскальна [4].

Аналіз вказаних праць демонструє, що фінансова безпека окремих регіонів розглядається як інтегральне визначення, котре включає наступні елементи: фінансову безпеку місцевих мешканців (жителів громад), фінансову безпеку суб'єктів підприємницької діяльності, фінансову безпеку об'єднаних територіальних громад.

Таким чином, вважаємо, що поняття фінансової безпеки ТГ є значно вужчим, ніж фінансової безпеки певних регіонів, оскільки фінансові інтереси й потреби місцевих громад відрізняються, а іноді – й суперечать аналогічним прагненням домогосподарств та суб'єктів господарювання, котрі функціонують на цих територіях [1].

Загроза падіння рівня фінансової безпеки територіальних громад у першу чергу спричинена суперечливим станом інституційного середовища здійснення місцевого самоврядування у нашій державі, зокрема – ризиками, пов'язаними із чинною правовою базою нашої держави:

1. Існує суперечливість положень різноманітних правових актів, що спричиняє наступні ризики:

а) стале недофінансування потреб соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад [1];

б) зростання дефіциту коштів; та кредиторської заборгованості локальних бюджетів;

2. Розмитість економічних прав об'єднаних територіальних громад, недостатність механізмів їхньої реалізації. Здебільшого, вони є декларативними та зафіксованими у законодавстві без опрацьованих механізмів їхньої реалізації [25, с.41].

3. Мінливість інституційного середовища, зокрема – відносно фінансового забезпечення ТГ.

Підсумовуючи зазначене, можна стверджувати наступне:

1. Фінансова безпеки об'єднаної громади є захищеністю її фінансових інтересів, котру досягають завдяки стабільному й повноцінному фінансовому забезпеченню потреб її існування та розвитку. Фінансову безпеку ТГ вважаємо елементом фінансової безпеки цілих територій (регіонів), котрі варто розглядати у нерозривній єдності із рівнем фінансової безпеки домогосподарств та інших господарських об'єктів, розташованих у межах ТГ.

2. Суб'єктами, котрі відповідають за формування фінансової безпеки ТГ на даний час є керівництво ТГ та органи державної влади. Складність полягає у відмінностях фінансових інтересів ТГ від загальнонаціональних. Саме тому, на час здійснення курсу бюджетної децентралізації важливим є розподіл сфер відповідальності щодо формування фінансової безпеки ТГ поміж центральним та місцевим рівнями управління

3. Поміж структурних елементів фінансової безпеки ТГ яскраво виділяються наступні сфери: бюджету, оподаткування, боргової та інвестиційної безпеки.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що у подальшому дослідження питання фінансової безпеки вимагає виробітку її індикаторів, дослідження їхніх порогових значень, здійснення аналізу фінансової безпеки ТГ України й вивчення імовірних напрямків удосконалення бюджетної децентралізації.

Наведені заходи забезпечать правильну постановку акцентів та визначення актуальних пріоритетів загальнодержавної політики територіального розвитку.

Розділ 2. Оцінка та прогноз ефективності використання фінансових ресурсів в рамках формування економічної безпеки об'єднаних територіальних громад регіону в контексті євроінтеграції (на прикладі Львівської області).

2.1. Прогнозування ефективного використання коштів територіальних громад на основі ступеневих виробничих функцій.

Завдання прогнозування ефективності використання фінансових ресурсів в економіці вирішуються за допомогою побудови різноманіття економетричних моделей. Складність реальних взаємозв'язків між економічними показниками вимагає удосконалення вже створених та побудови нових методів моделювання. Це різноманіття обмежується існуючою множиною елементарних математичних функцій, частина з яких взагалі не може бути застосована в економіці.

На початку ХХІ ст. було запропоновано використовувати в економіці функції комплексних змінних, які в силу притаманних їм властивостей інакше, ніж функції дійсних змінних, описують взаємозв'язки між економічними показниками. Зокрема, експонентне представлення комплексної змінної дозволяє легко оцінити взаємозв'язок між економічним показником, що представляє дійсну частину комплексного числа та показником, який описує його уявну частину. Тригонометричне представлення комплексної змінної дозволяє точніше оцінити досліджувані економічні показники.

На основі теорії функцій комплексних змінних у науковій роботі проведена оцінка ефективності реалізації фінансових ресурсів громад Львівщини. Зокрема, як функція комплексних змінних, розглянутий взаємозв'язок динаміки фінансових доходів на одного мешканця до видатків на утримання апарату управління у розрахунку на одного мешканця у кожній з об'єднаних територіальних громад. Використовуючи статистичні дані побудовані модулі комплексних змінних та їх аргументи, які вказують на динаміку взаємозв'язку цих складових.

Також в роботі побудовані степеневі виробничі функції комплексних змінних з дійсними коефіцієнтами, які мають високі апроксимаційні властивості та за допомогою яких можна зробити прогноз ефективного використання коштів кожної ТГ в майбутньому.

Ця методика може використовуватись не лише для оцінки ефективності використання фінансових ресурсів об'єднаних територіальних громад, а й для оцінки рівня фінансової безпеки ТГ, а також для аналізу і прогнозування виробничих процесів, планування тощо різних підприємств.

Проблеми ефективності використання фінансових потоків об'єднаних територіальних громад в Україні досліджували N. Kulchytska, L. Dermanska, T. Yakovets [12], O. Nezdoimynoha [14], K. Pavliuk [19], R. Khirivskyi, H. Cherevko, I. Yatsiv, T. Pasichnyk, L. Petryshyn, L. Kucher [30]. Питання, що пов'язані із розвитком територіальних громад у контексті реалізації політики сталого розвитку, та питання децентралізації висвітлені у працях Y. Petrushenko, A. Vorontsova, O. Ponomarenko, K. Derbenov [27], A. Korbutiak, Z. Lysenko, N. Sokrovolska, A. Oleksyn, E. Yurii [26], підприємницький потенціал та бізнес-модель розвитку сільських територій розглянуто у дослідженнях M. Strussová [33], O. Prokopchuk, T. Usyuk [32], M. Babych [28], V. Chemerys, V. Dushka, V. Maksym, D. Solomonko [29], I. Kravchuk, A. Rakovich [31].

У цих роботах, як і у переважній більшості випадків в економіко-математичному моделюванні, в цілому, використовуються методи і моделі, які описують та досліджують поведінку ряду показників, але при цьому не розкриваються причинні зв'язки [21]. У найпростішому випадку використовуються тренди, виходячи з простого принципу – передбачається, що в силу інерції, властивої економічним системам, сформовані тенденції триватимуть і в прогнозованому майбутньому.

У спробах отримати кращі оцінки економічних прогнозів учені звертаються до задач побудови таких моделей, в яких прогнозований показник розраховується, використовуючи апарат регресійного аналізу [35].

Оскільки, метою нашої наукової роботи є оцінка і прогноз ефективності використання фінансових ресурсів об'єднаних територіальних громад регіону в контексті євроінтеграції, одним з перспективних напрямків розв'язання цих проблем в задачах економічного прогнозування вважаємо так званий аналіз економіки на основі комплексних змінних [13].

Як стверджує С. Г. Светуньков, комплексні змінні в силу притаманним їм властивостям інакше, ніж функції дійсних змінних, описують взаємозв'язки між економічними показниками [22]. Зокрема, на прикладі теорії виробничих функцій він показав, що використання комплексних змінних значно розширює інструментальну базу економічного аналізу виробничих процесів. Тому, для дослідження ефективності використання коштів об'єднаних територіальних громад Львівщини авторами була вибрана методика комплексних змінних.

Комплексне число – це число, що складається з двох частин: дійсної та уявної. В алгебраїчній формі комплексне число z має такий вигляд:

$$z = z_r + iz_i,$$

де z_r – дійсна частина, iz_i – уявна, z_r, z_i – дійсні числа, i – уявна одиниця (число, яке задовольняє рівності $i^2 = -1$).

Економетричну модель комплексних змінних в загальному вигляді можна представити як регресійну залежність комплексного економічного показника y від однієї або декількох комплексних змінних x_j :

$$y = f(x_j) + \varepsilon.$$

Тут y – комплексний результуючий економічний показник, що складається з дійсної y_r та уявної y_i частин; x_j – комплексний економічний фактор (або фактори), що розглядається як причина динаміки y , також складається з дійсної та уявної частин; ε – комплексна похибка апроксимації.

Важливо, що за допомогою уявної одиниці ми маємо можливість зв'язати в одне комплексне число два (або й більше) економічних показника.

Оскільки комплексна змінна може бути записана не тільки в арифметичній формі, але і в експонентній

$$y = y_r + iy_i = Re^{iQ}$$

або тригонометричній

$$y = R \cos Q + i R \sin Q,$$

то її додатковими характеристиками служать модуль комплексної змінної:

$$R = \sqrt{y_r^2 + y_i^2} \quad (1)$$

та її аргумент:

$$Q = \arctg \frac{y_i}{y_r}. \quad (2)$$

Перш, ніж використовувати зазначені вище комплексні змінні в моделях, розглянемо ряд умов їх використання:

1. Економічні показники, що об'єднуються в одну комплексну змінну, повинні бути двома характеристиками одного процесу або явища, тобто відображати різні сторони цього явища.

Отже, повинен існувати взаємозв'язок, як між змінними, так і між дійсною й уявною частиною кожної змінної.

2. Показники повинні мати однакову розмірність.

3. Випадкові величини повинні бути нормально розподілені.

2.2. Дослідження ефективності використання коштів реалізації фінансових ресурсів ТГ Львівщини методом комплексних змінних.

Для дослідження ефективності використання коштів об'єднаних територіальних громад Львівщини методом комплексних змінних розглянемо динаміку доходів на одного мешканця (y_r) та видатки на утримання апарату управління у розрахунку на одного мешканця (y_i).

Перший показник характеризує фінансовий потенціал ТГ, спроможність забезпечувати громаду за рахунок ресурсів, які генеруються на її території. Другий показник вказує на те, якою є «вартість» одного працівника управлінського апарату ТГ для кожного жителя громади (у річному вимірі). Ці дані представлені в таблиці 2.1.

З таблиці 2.2. видно, що аргумент не збільшується лише у Давидівській та Заболотцівській ТГ.

Таблиця 2.1. - Основні кількісні показники об'єднаних територіальних громад.

ТГ Львівщини	Роки					
	2017		2018		2019	
	Власні доходи на 1-го мешканця (%).	Питома вага видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах (%).	Власні доходи на 1-го мешканця (%).	Питома вага видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах (%).	Власні доходи на 1-го мешканця (%).	Питома вага видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах (%).
Бабинська	35,21	25,70	12,37	51,30	6,71	61,20
Бісковицька	13,19	38,60	6,09	52,00	3,37	44,20
Вільшаницька	4,88	75,30	3,35	78,60	0,97	82,10
Воле-Баранецька	4,67	68,90	3,03	85,90	0,79	87,10
Гніздичівська	17,17	26,90	8,25	23,00	7,26	22,40
Грабовецька	14,43	60,00	7,38	58,40	4,68	55,60
Давидівська	38,71	24,80	18,29	30,40	17,11	23,60
Дублянська	17,63	34,20	7,55	35,30	4,51	39,90
Жовтанецька	26,81	20,90	13,20	21,40	10,14	20,70
Заболотцівська	20,46	28,90	11,36	26,70	12,37	26,90
Луківська	5,10	55,90	2,95	69,20	0,93	64,80
Міженецька	8,33	60,10	4,15	74,50	1,20	86,10
Мостиська	26,43	15,40	9,61	21,80	6,40	20,70
Нижанковицька	14,67	35,30	6,21	52,90	3,86	46,30
Новокалінівська	28,91	30,30	12,49	35,80	9,98	34,40
Новоміська	4,61	53,00	2,75	62,30	0,52	60,60
Новострілищанська	21,85	38,10	9,73	39,70	5,03	43,00
Судовошишнянська	12,65	28,50	7,04	34,90	4,30	34,60
Тростянецька	42,75	16,90	16,30	23,00	11,25	27,00
Ходорівська	20,62	18,20	8,50	24,60	6,25	21,70
Чукв'янська	8,53	58,50	4,70	64,80	2,57	59,20
Шегинівська	34,90	25,80	15,86	32,50	12,69	27,80

Джерело. Побудовано на основі даних громад та електронного ресурсу [8]

Тобто в усіх інших громадах видатки на утримання апарату управління ростуть швидше, ніж власні доходи на одного мешканця ТГ. Це показує неефективне використання коштів ТГ.

Таблиця 2.2. - Аргумент показників видатків на утримання апарату управління до власних доходів у об'єднаних територіальних громадах Львівщини ^{*)}

ТГ Львівщини	Роки			ТГ Львівщини	Роки		
	2017	2018	2019		2017	2018	2019
Бабинська	0,6305	1,3341	1,4615	Міженецька	1,4331	1,5151	1,5569
Бісковицька	1,2415	1,4543	1,4946	Мостиська	0,5276	1,1556	1,2709
Вільшаницька	1,5060	1,5282	1,5589	Нижанковицька	1,1769	1,4539	1,4875
Воле-Баранецька	1,5032	1,5356	1,5618	Новокалінівська	0,8089	1,2350	1,2885
Гніздичівська	1,0028	1,2265	1,2572	Новоміська	1,4840	1,5267	1,5622
Грабовецька	1,3348	1,4452	1,4868	Новострілицька	1,0501	1,3304	1,4544
Давидівська	0,5698	1,0292	0,9434	Судововишнянська	1,1531	1,3716	1,4471
Дублянська	1,0948	1,3602	1,4584	Тростянецька	0,3764	0,9542	1,1761
Жовтанецька	0,6622	1,0182	1,1153	Ходорівська	0,7232	1,2381	1,2906
Заболотцівська	0,9548	1,1684	1,1399	Чукв'янська	1,4261	1,4984	1,5274
Луківська	1,4797	1,5282	1,5564	Шегинівська	0,6366	1,1168	1,1427

Джерело. Побудовано авторами за формулою (2).

Як показує досвід наукових досліджень, найефективнішими при розв'язуванні економічних задач є нелінійні моделі [15]. Однією з найпростіших форм нелінійних комплекснозначних моделей виробничих функцій є степенева виробнича функція комплексних змінних з дійсними коефіцієнтами. Вона має вигляд:

$$y_r + iy_i = (a_0 + ia_1)t^{(b_0+ib_1)} \quad (3)$$

Застосовуючи метод найменших квадратів для знаходження коефіцієнтів даної моделі одержуємо систему рівнянь виду

$$\begin{aligned} a_0 n + b_0 \sum x_{rt} - b_1 \sum x_{it} &= \sum y_{rt} \\ a_1 n + b_0 \sum x_{it} + b_1 \sum x_{rt} &= \sum y_{it} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 a_0 \sum x_{ri} + a_1 \sum x_{ii} + b_0 \sum (x_{ri}^2 + x_{ii}^2) &= \sum y_{ri} x_{ri} + \sum y_{ii} x_{ii}, \\
 -a_0 \sum x_{ii} + a_1 \sum x_{ri} + b_1 \sum (x_{ri}^2 + x_{ii}^2) &= \sum y_{ii} x_{ri} + \sum y_{ri} x_{ii}
 \end{aligned}$$

з якої знаходимо значення коефіцієнтів за формулами:

$$\begin{aligned}
 a_0 &= \frac{\sum (x_{ri}^2 + x_{ii}^2) \cdot \sum y_{ri} - \sum x_{ri} \cdot \left(\sum y_{ri} x_{ri} + \sum y_{ii} x_{ii} \right) + \sum x_{ii} \cdot \left(\sum y_{ii} x_{ri} + \sum y_{ri} x_{ii} \right)}{D} \quad (4) \\
 a_1 &= \frac{\sum (x_{ri}^2 + x_{ii}^2) \cdot \sum y_{ii} - \sum x_{ii} \cdot \left(\sum y_{ii} x_{ri} + \sum y_{ri} x_{ii} \right) - \sum x_{ri} \cdot \left(\sum y_{ri} x_{ri} + \sum y_{ii} x_{ii} \right)}{D} \\
 b_0 &= \frac{n \cdot \left(\sum y_{ri} x_{ri} + \sum y_{ii} x_{ii} \right) - \sum x_{ri} \cdot \sum y_{ri} - \sum x_{ii} \cdot \sum y_{ii}}{D} \\
 b_1 &= \frac{n \cdot \left(\sum y_{ii} x_{ri} + \sum y_{ri} x_{ii} \right) + \sum x_{ii} \cdot \sum y_{ri} - \sum x_{ri} \cdot \sum y_{ii}}{D}
 \end{aligned}$$

де

$$D = n \sum (x_{ri}^2 + x_{ii}^2) - \left(\sum x_{ri} \right)^2 - \left(\sum x_{ii} \right)^2,$$

n – кількість вибірок.

Скориставшись (4) і даними таблиці 1, ми побудували регресійні моделі трендів кожної з розглянутих ТГ і одержали такі результати (табл. 2.3).

Таблиця 2.3.- Параметри побудованих моделей для ТГ Львівської області.

ТГ	Коефіцієнти			
	a_0	a_1	b_0	b_1
Бабинська	0,425243	0,08235	0,310068	0,784295
Бісковицька	0,087327	0,418714	0,106309	0,238647
Вільшаницька	0,262326	-0,70528	0,075053	0,046425
Воле-Баранецька	0,247898	-0,65753	0,22256	0,052649
Гніздичівська	0,261685	0,172418	-0,28828	0,241368
Грабовецька	0,038642	0,618335	-0,08917	0,140649
Давидівська	0,395898	-0,2398	-0,41027	0,374851
Дублянська	0,203644	0,316637	0,024705	0,33654
Жовтанецька	0,321088	-0,09674	-0,3624	0,423351
Заболотцівська	0,323455	0,125158	-0,17628	0,183529
Луківська	0,176331	-0,55013	0,149365	0,069823
Міженецька	0,131004	-0,59034	0,316473	0,113335
Мостиська	0,291448	-0,08469	-0,31887	0,701265
Нижанковицька	0,126238	0,38161	0,209966	0,295313
Новокалінівська	0,401976	0,117164	-0,14239	0,455727
Новоміська	0,170149	-0,5145	0,130489	0,070113
Новострілищанська	0,271907	0,336503	-0,02287	0,371978
Судовишлянська	0,142941	0,282394	0,111336	0,272768
Тростянецька	0,304389	-0,31457	-0,44323	0,739226
Ходорівська	0,276752	0,039971	-0,16863	0,540775
Чукв'янська	0,102961	-0,59571	0,016557	0,093523
Шегинівська	0,427683	-0,09492	-0,31331	0,485649

Джерело. Побудовано авторами.

Легко перекоонатися в тому, що тренди добре описують сформовану тенденцію і можуть виступати моделями, що достовірно прогнозують загальну тенденцію ефективності використання коштів об'єднаних територіальних громад Львівщини методом комплексних змінних.

За даними таблиці 3 сформовано прогноз власних доходів на 1-го мешканця та питому вагу видатків на утримання апарату управління у кожній з досліджених ТГ на кінець 2020 року (табл. 2.4).

Таблиця 2.4. - Прогнозовані кількісні показники об'єднаних територіальних громад на 2020 рік

ТГ Львівщини	Власні доходи на 1-го мешканця (%).	Питома вага видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах (%).	ТГ Львівщини	Власні доходи на 1-го мешканця (%).	Питома вага видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах (%).
Бабинська	0,153974	0,711776	Міженецька	0,002835	1,33142
Біковицька	0,000624	0,567017	Мостиська	0,106928	0,248139
Вільшаницька	0,004754	0,910242	Нижанковицька	0,01671	0,508756
Воле-Баранецька	0,000514	1,181173	Новокалінівська	0,105385	0,394315
Гніздичівська	0,061141	0,218999	Новоміська	0,001634	0,664728
Грабовецька	0,015757	0,631743	Новострілищанська	0,059496	0,35963
Давидівська	0,161152	0,226132	Судововишнянська	0,030709	0,338625
Дублянська	0,057143	0,412444	Тростянецька	0,193025	0,24376
Жовтанецька	0,15572	0,047192	Ходорівська	0,098701	0,122634
Заболотцівська	0,157981	0,273651	Чукв'янська	0,001817	0,696763
Луківська	0,000649	0,648957	Шегинівська	0,106556	0,264171

Джерело. Побудована таблиця авторами за формулою (3)

Комплексні тренди дійсного аргументу соціально-економічної динаміки можуть бути використані для відповіді на питання: чи ефективну економічну діяльність ведуть громади, якщо соціальна і економічна політика залишається незмінною? Для цього достатньо оцінити модуль комплексної змінної та її аргумент.

Побудовані тренди, очевидно, не в змозі дати відповідь на питання: що потрібно зробити для того, щоб змінити ситуацію, тенденцію соціально-економічної динаміки? Для відповіді на це питання слід використовувати більш складні багатфакторні моделі комплексних змінних.

Розділ 3. Моніторинг фінансово-економічної безпеки при соціально-економічному розвитку територіальних громад.

3.1. Розвиток ресурсної бази соціально-економічного розвитку територіальних громад.

В сучасних умовах територіальні громади мають можливість скористатися потужним спектром інструментів розвитку, апробованих в економічно успішних іноземних країнах. Закордонний досвід уможливорює залучення ефективних інструментів для прискорення процесів місцевого розвитку. Найважливішою характеристикою стану територіальної громади є соціально-економічний розвиток сільської території, на якій вона функціонує. Економічний розвиток пов'язаний з раціональним використанням земельних ресурсів, розвитком сільськогосподарської діяльності та залученням інвестицій, розширення економічних можливостей для розвитку соціальної сфери на селі, зокрема, за рахунок розвитку в сільській місцевості промисловості, організації переробки сільськогосподарської продукції. Соціальний розвиток пов'язаний з належною соціальною інфраструктурою, якісними умовами надання адміністративних послуг та якісним наданням первинної медичної допомоги. Суттєве покращення його фінансового забезпечення передбачить формування впевненості та соціальної врівноваженості. Схема соціально-економічного розвитку подана на рисунку 3.1.

Рис. 3.1. Схема соціально-економічного розвитку сільських територій

Більшість матеріальних ресурсів, на жаль, вичерпуються і не відновлюються. Тому важливо забезпечити інтеграцію, оцінити та ідентифікувати ресурсний потенціал громади (рис. 3.2.)

Рис. 3.2. Структура ресурсної бази соціально-економічного розвитку територіальних громад

Завдяки проведенню реформи децентралізації територіальні громади отримують реальну можливість використати наявні фінансові ресурси для вирішення нагальних проблем громади.

Кошти субвенції на формування інфраструктури територіальної громади надаються на:

1. розроблення проектної та містобудівної документації; підвищення якості надання адміністративних послуг, а саме на модернізацію ЦНАПів;
2. створення сучасних комунікаційних мереж;
3. закупівля техніки (пожежної та спеціальної рятувальної);
4. реконструкцію та здійснення ремонту вулиць та доріг, що слугують прямому сполученню з установами щодо надання соціальних та адміністративних послуг;
6. купівля автотранспортних засобів, що забезпечуватимуть підвезення дітей до закладів освіти, а також на купівлю транспорту для лікувальних

закладів. Державна підтримка розвитку територій в Україні показано на рисунку 3.3.

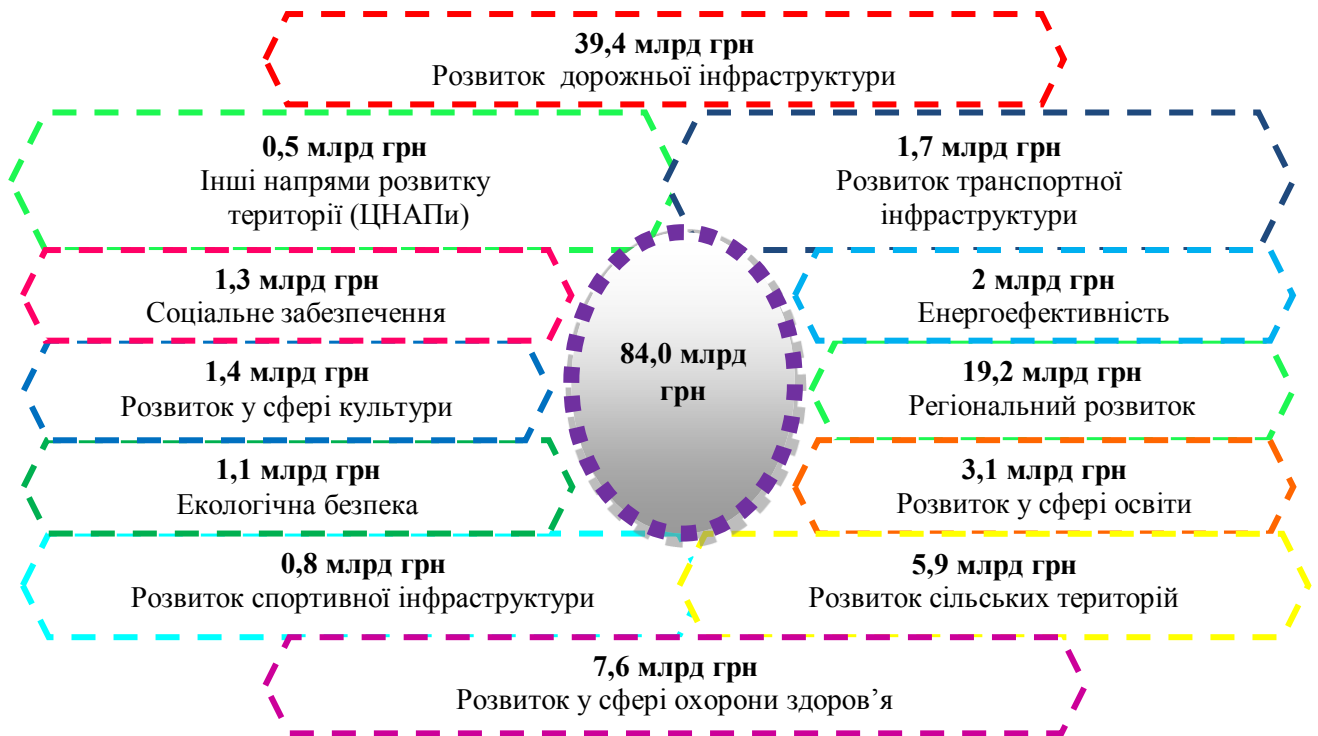

Рис 3.3. Державна підтримка розвитку територій в Україні у 2019 році.

У країнах з різними системами територіального устрою використовують цільові трансферти: у Франції – 10,6% від структури міжбюджетних трансфертів; у Великобританії – 27%; у Норвегії та Швейцарії – 14%; у Польщі – 22%; в Італії – 24% [34, с. 230]. Результати розрахунку індексу платоспроможності громад Львівської області, що продемонстровані на рис. 3.4., демонструють, що податкоспроможними є 9 територіальних громад – Бродівська, Городоцька, Трускавецька, Кам'яно-Бузька, Оброшинська, Радехівська, Самбірська, Червоноградська, Яворівська.

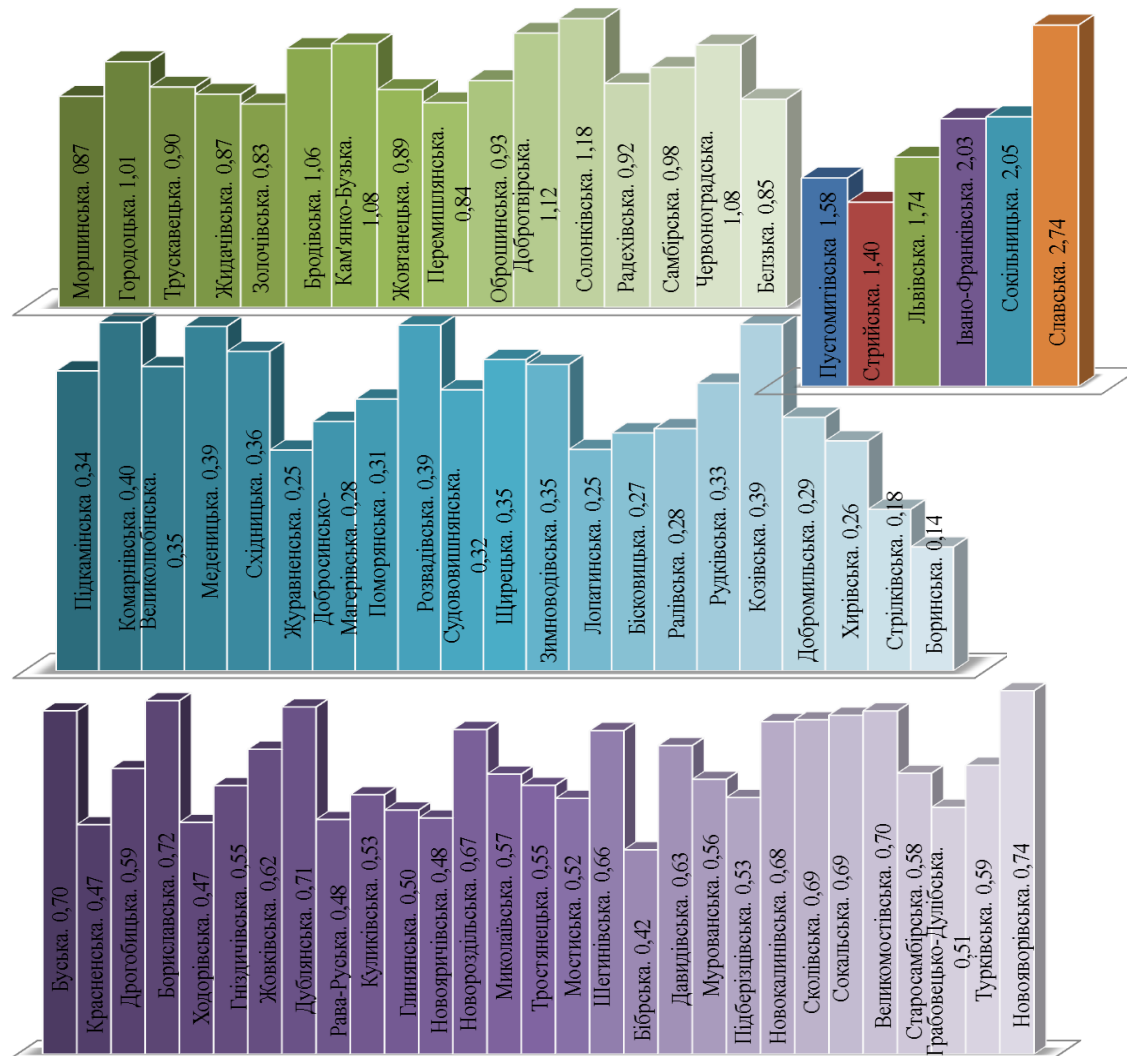

Рис. 3.4. Індекс податкоспроможності територіальних громад Львівської області у 2019 році (за даними [18])

Надходження податку на доходи фізичних осіб за звітний період (в умовах законодавства 2019 року для розрахунку базової та реверсної дотацій використовується 60% суми ПДФО, що фактично надійшла від платників місцевих рад, що планують об'єднатися, обсяги яких отримуються на підставі запитів до органів Державної казначейської служби або Державної фіскальної служби відображаються у 100% обсязі. Базову дотацію отримують ті територіальні громади у яких індекс податкоспроможності нижче 0,9 (56 територіальних громад) рис 3.5.

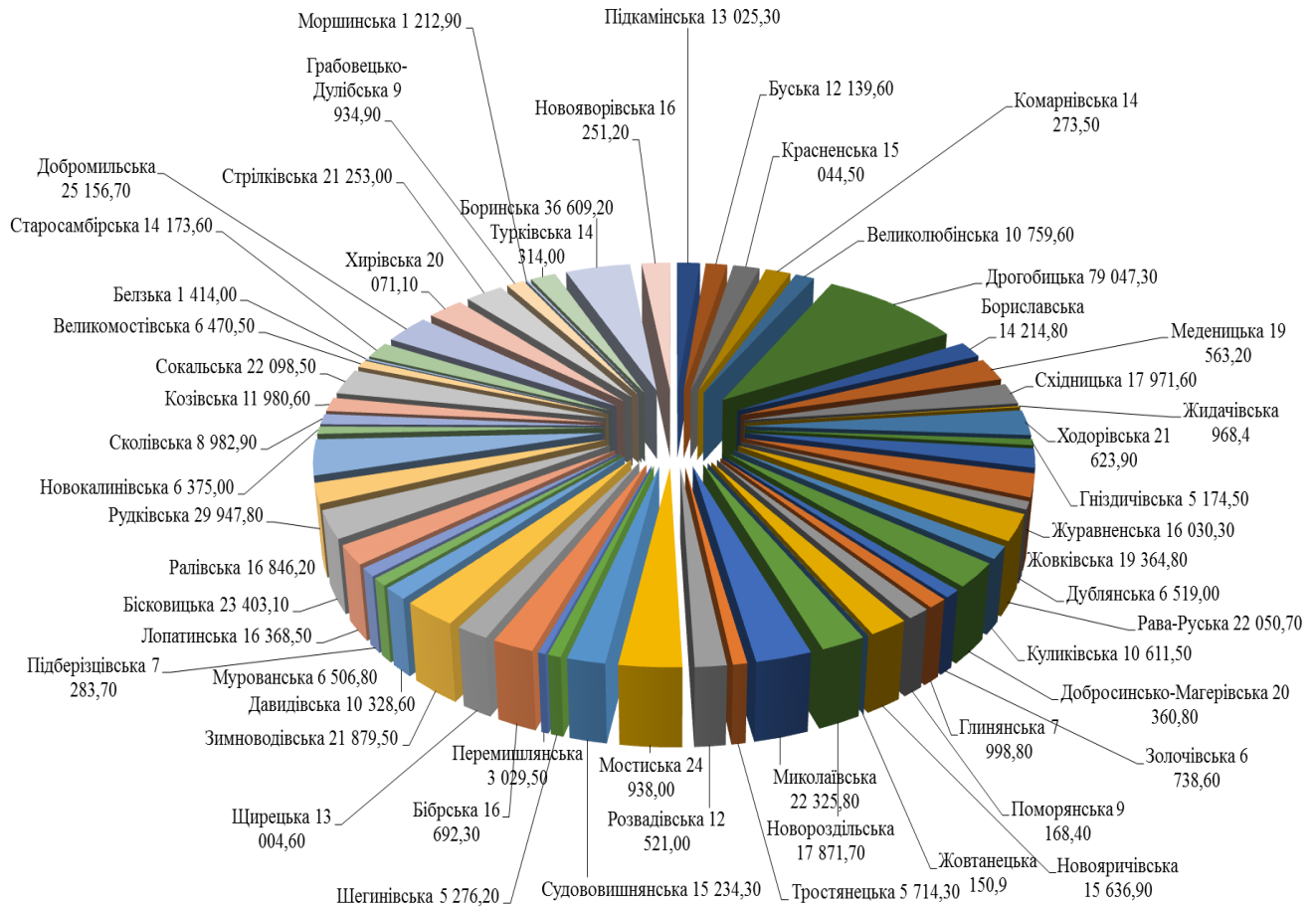

Рис. 3.5. Базова дотація територіальних громад Львівської області у 2019 році (за даними [18])

Найвищий показник базової дотації у Дрогобицькій ТГ, а найнижчий у Жовтанецькій, Реверсна дотація передбачається для територіальних громад, якщо індекс податкоспроможності перевищує 1,1 (8 територіальних громад), рис 3.6.

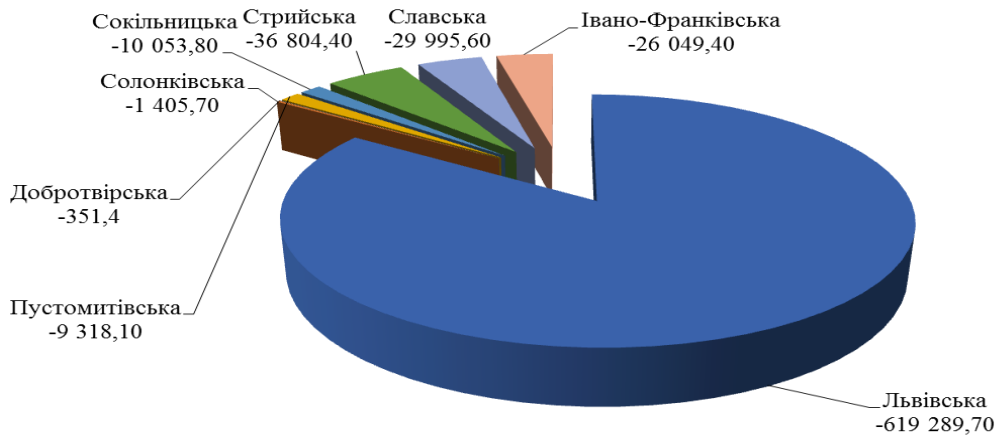

Рис 3.6. Реверсна дотація територіальних громад Львівської області у 2019 році (за даними [18])

Значний показник реверсної дотації притаманний Львівській ТГ, значно нижчий показник – Добротвірській ТГ. Успіху досягає та територіальна громада, яка готова усунути слабкі сторони громади з одночасним посиленням її сильних сторін, а з іншого – сприяти використанню сприятливих можливостей, які можуть виникнути завдяки дії зовнішніх сил. Дослідження перспектив територіальних громад спрямоване на розкриття сильних та слабких сторін громади, за умови стабільності зовнішніх та внутрішніх факторів, або ж за умови загострення економічної та політичної нестабільності в країні. Проведену оцінку на основі SWOT – аналізу, подано на рисунку 3.7.

Рис. 3.7. SWOT-АНАЛІЗ. Оцінка сильних і слабких сторін територіальної громади.

Значна увага приділяється слабким сторонам, адже визначення проблем та шляхів їх вирішення є основою перспектив для імплементації конкретних

пропозицій. Стратегування та планування, управління якістю, розробка та впровадження ефективної системи муніципальних послуг, перехід на електронне урядування, мінімізація корупції та створення інвестиційних майданчиків, використання ресурсного та туристичного потенціалу формує основні переваги територіальної громади.

3.2. Формування дієвого механізму фінансової безпеки об'єднаних територіальних громад.

Розроблений нами концептуальний підхід відносно формування фінансових механізмів бюджетної безпеки органів місцевого самоврядування має на меті уніфікацію розподілених у просторі та часі даних, котра дозволяє здійснювати моделювання як окремого фінансового механізму, так й цілісної системи окремих взаємодоповнюваних складових бюджетної безпеки на усіх рівнях ведення діяльності.

Зокрема, нами розроблено сукупність фінансових механізмів за окремими елементами фінансової безпеки громади, котрі у своїй сукупності утворюють єдиний інтегральний механізм фінансової безпеки органів місцевого самоврядування із урахуванням особливостей фінансових відносин громад.

Фінансові механізми бюджетної безпеки нашої держави розглядаються у якості системи, котра містить інтегровану сукупність податкових й кредитних механізмів, котрі у свою чергу, формуються із сукупності важелів впливу, інструментів, шляхів і засобів регулювання рівнів бюджетної безпеки як держави загалом, так і територіальних громад зокрема (рис. 3.8.).

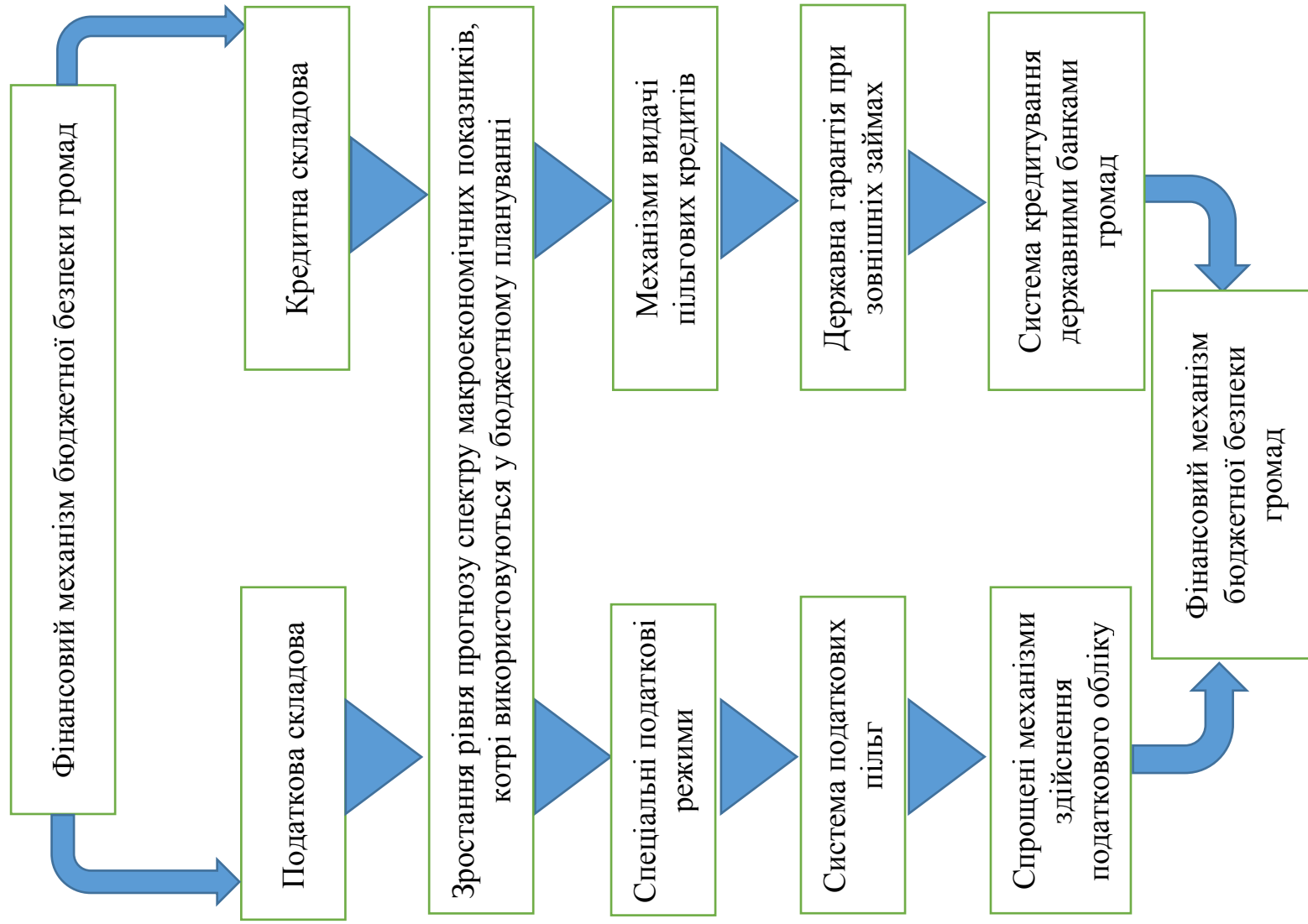

Рис. 3.8. Фінансовий механізм бюджетної безпеки громад.

Механізми фінансової безпеки для об'єднаних територіальних громад передбачають наявність стратегічного фінансового аналізу, відповідно до котрого здійснюється аналіз зовнішніх й внутрішніх факторів фінансової безпеки, стратегічне фінансове планування (у т.ч. - визначення перспективних напрямків досягнення мети і розроблення ефективних заходів відносно фінансової безпеки), подальший вибір найбільш оптимальної, відносно мети та фінансових можливостей громади, моделі територіальної фінансової стратегії.

Ключове місце у формуванні стратегії фінансової безпеки займає прогнозування, котре доцільно здійснювати із використанням методики експоненційного згладжування, котра дозволяє реагувати на зміни усіх показників на час, охоплений часовим рядом. Базове рівняння набуває наступного вигляду [16]:

$$F_{t+1} = a * D_t + (1 - a) * F_t,$$

F_{t+1} – прогноз для часового періоду $t+1$;

D_t - фактичне значення показника у момент часу t ;

F_t - прогноз, зроблений у момент часу t ;

a - константа згладжування ($0 < a < 1$).

Пропонований нами механізм фінансової безпеки для об'єднаних територіальних громад, на відміну від наявних, містить низку адаптивних моделей, котрі дозволяють своєчасно визначити зміну показників фінансової безпеки громади і перехресний вплив зміни одного показника на інший, що, у свою чергу, значно збільшує імовірність ефективної реалізації запропонованого механізму й зростання показників фінансової безпеки досліджуваних громад (рис. 3.9).

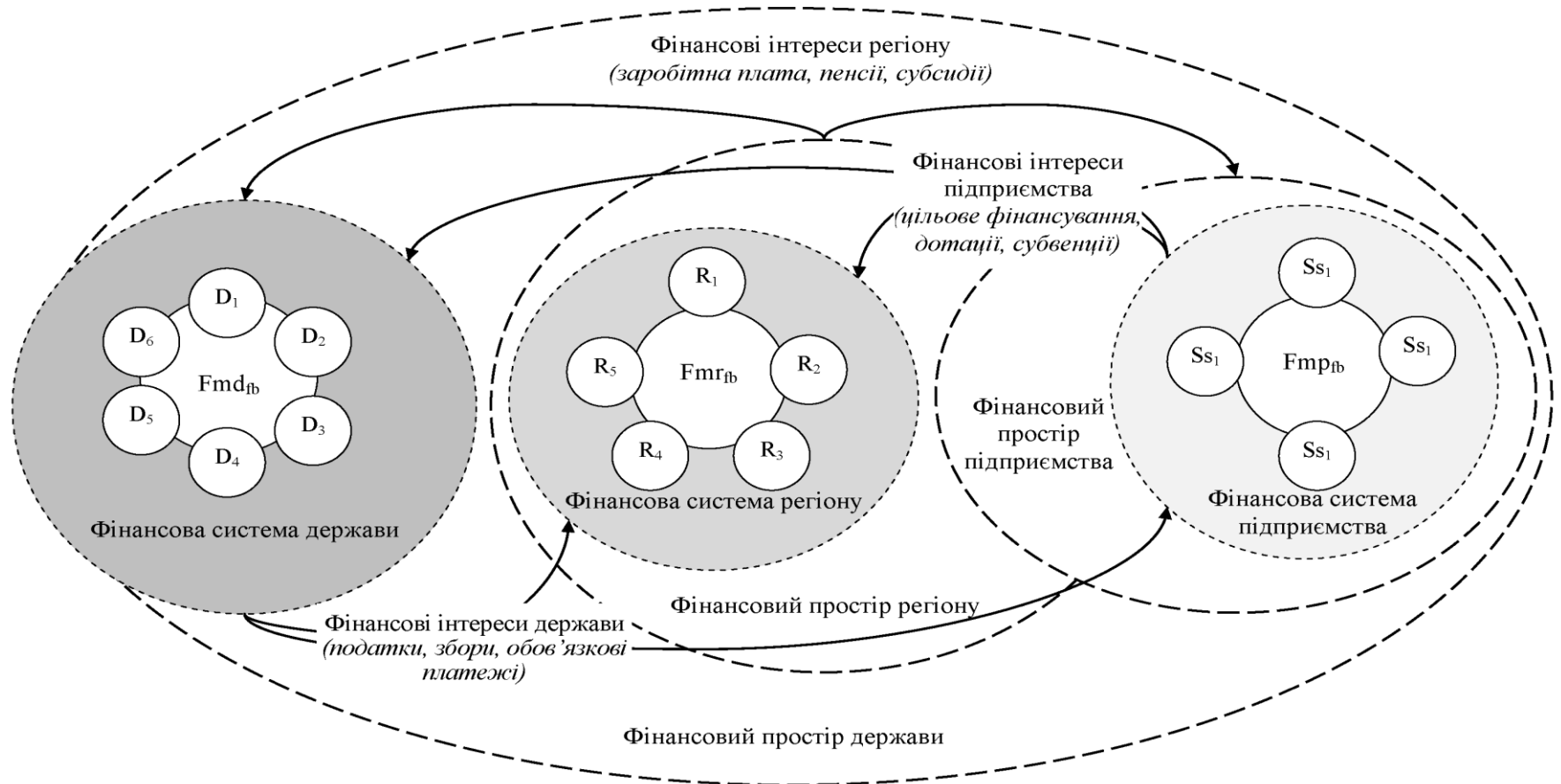

Рис. 3.9. Фінансовий механізм бюджетної безпеки об'єктів місцевого управління в системі фінансових відносин

Описаний механізм фінансової безпеки об'єднаних територіальних громад є інтегрованою системою взаємопов'язаних елементів фінансової безпеки на усіх рівнях державного управління, котрі, у свою чергу, включають фінансові механізми з систематизованим переліком фінансових методів, важелів й інструментів, застосування котрих дозволить забезпечити зростання рівня фінансової безпеки щодо кожного із суб'єктів муніципального управління із врахуванням їхніх фінансових інтересів.

Висновки

У представленій науковій роботі подано перспективний алгоритм підвищення фінансово-економічної безпеки об'єднаних територіальних громад України. У ході виконання дослідження встановлено:

1. ТГ перебувають у прямих міжбюджетних відносинах із державним бюджетом й отримують фінансову підтримку, зокрема – шляхом субвенцій на формування інфраструктури громад. Тому необхідно здійснювати сталу децентралізацію бюджетних ресурсів територіальних громад у поєднанні із ефективною реалізацією трансферної політики, з метою зниження перманентної залежності від дотацій, котрі формують загрозу в процесі забезпечення фінансової безпеки громад.

2. Загроза падіння рівня фінансової безпеки територіальних громад у першу чергу спричинена суперечливим станом інституційного середовища здійснення місцевого самоврядування у нашій державі, зокрема – ризиками, пов'язаними із чинною правовою базою нашої держави.

3. Дослідження питання фінансової безпеки вимагає виробітку її індикаторів, дослідження їхніх порогових значень, здійснення аналізу фінансової безпеки ТГ України й вивчення імовірних напрямків удосконалення бюджетної децентралізації.

4. Результати розрахунку індексу платоспроможності громад Львівської області, демонструють, що податкоспроможними є 9 територіальних громад – Бродівська, Городоцька, Трускавецька, Кам'яно-Бузька, Оброшинська, Радехівська, Самбірська, Червоноградська, Яворівська.

5. При дослідженні ефективності використання коштів об'єднаних територіальних громад Львівщини методом комплексних змінних виявлено, лише у Давидівській та Заболотцівській ТГ видатки на утримання апарату управління ростуть повільніше, ніж власні доходи на одного мешканця ТГ. Це показує ефективне використання коштів цими ТГ.

Перелік використаної літератури.

1. Бак Н. А. Фінансова безпека територіальних громад в Україні: сутність, структурні складові, загрози. *Світ фінансів*. 2019. Вип. 1. С. 98-110.
2. Борщ Г. А. та ін. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посібник. Київ: Рада Європи, 2017. 107 с.
3. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI; [Електронний ресурс]: Режим доступу:URL: zakon.rada.gov.ua/go/2456-17 (дата звернення: 20.12.2020).]
4. Гасанов С.С. Фіскальні правила і фіскальна відповідальність: контекст економічної безпеки. *Фінанси України*. 2018. № 3. С. 7–23.
5. Дем'яненко В. Є. Модернізація сільських територіальних громад та фінансового механізму забезпечення їх розвитку. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*. 2015, № 4, С. 115-120.
6. Децентралізація : офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс]: Режим доступу: URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 02.01.2021).
7. Єфименко Т.І. Монетарні інструменти економічної безпеки держави. *Фінанси України*. 2018. № 1. С. 7-30.
8. Кириленко О. Оцінювання макроекономічних чинників формування фінансової безпеки України. *Світ фінансів*. 2017. Вип. 2. С. 7–16.
9. Кириленко О. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади. Асоціація міст України. – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ»», 2015. 396 с.
10. Коваленко М. А., Швороб Г.М., Мацієвич Т.О. Шляхи поліпшення фінансового забезпечення діяльності територіальних громад. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2014, № 1, С. 36-42.
11. Кулай А. В. Децентралізація фінансових ресурсів територіальних громад в умовах проведення бюджетної реформи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2012, Вип. 19, С. 41–44.

12. Кульчицька Н. Оцінка ефективності фінансової діяльності ТГ в умовах децентралізації. *Світ фінансів*. №4 (61)/ 2020, С.111-124.
13. Меркулова Т.В. Применение функций комплексных переменных в эконометрическом моделировании [Електронний ресурс] / Т. В. Меркулова, А. И. Приходько // Вісник Харківського національного ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: Економічна. 2010, № 884, С. 134-140, Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhE_2010_884_25.
14. Нездойминога О. Є. Особливості формування бюджету територіальної громади. *Електронне наукове фахове видання «Економіка та суспільство»*. Вип. 11. 2017. С. 443-449.
15. Нельсон Р. Эволюционная теория экономических изменений. М.: Финстатинформ, 2000. 474 с.
16. Нескородєва І. І. Аналіз методичних підходів до оцінки імовірності дефолту емітентів облігацій. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. – 2010. – № 31. – С. 124–130.
17. Новікова О.Ф. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки: монографія. К.; Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 184 с.
18. Оцінка фінансових показників бюджетів 806 ТГ. Рейтинг за 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://decentralization.gov.ua/news/12192_.
19. Павлюк К. В. Видатки бюджетів на розвиток людського капіталу як чинник економічного зростання. *Фінанси України*. 2006. С.30-46.
20. Петраков Я. В. Застосування фіскальних інструментів у процесі модернізації електроенергетики в Україні: від нормопроекування до оцінки впливу. *Фінанси України*. 2018. № 9. С. 112–129.;
21. Петрова І.Л. Інноваційна діяльність: стимули та перешкоди: Монографія / І.Л. Петрова, Т.І Шпильова, Н.П Сисоліна. К.: Дорадо, 2010. 320 с.
22. Светуньков С. Г. О возможности экономического прогнозирования с помощью степенной производственной функции комплексного переменного /

С.Г. Светуцьков. Экономика региона. 2016. Т. 12, вып. 3. С. 966-976.

23. Сембер С. В., Чубарь О. Г., Машіко К. С. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності та фінансових ресурсів територіальної громади. *Регіональна економіка*. 2015. №3 (77). С. 81-90.

24. Спасів Н. Я. Сучасна парадигма фінансів об'єднаних територіальних громад : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.08. Тернопіль, 2020. 40 с., с. 15.

25. Територіальна громада як базова ланка адміністративно-територіального устрою України: проблеми та перспективи реформування [Електронний ресурс]: Режим доступу: URL Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/AD-Teritor_alna-gromada-103fe.pdf.

26. Alina Korbutiak, Zhanna Lysenko, Nataliya Sokrovol'ska, Artur Oleksyn and Eduard Yurii (2019). United territorial communities in Ukraine in the context of fiscal decentralization. *Problems and Perspectives in Management*, 17(2), 217-227. doi:10.21511/ppm.17(2).2019.16.

27. Analysis of the United Territorial Communities Strategies in the Context of Sustainable Development Policy Implementation [Текст] / Y.M. Petrushenko, A.S. Vorontsova, O.S. Ponomarenko, K.O. Derbenov // Механізм регулювання економіки. - 2019. - № 1. - С. 33-45. - [Електронний ресурс]: Режим доступу: URL: <https://doi.org/10.21272/mer.2018.83.02>.

28. Babych, M. (2018). Social-economic and environmental sustainability of short supply chains: opportunities for development rural territories. *Agricultural and Resource Economics*, 4(1): 42–59. Available at: <http://are-journal.com>.

29. Chemerys, V., Dushka, V., Maksym, V. and Solomonko, D. (2019). Business-model of rural areas development in Ukraine. *Agricultural and Resource Economics*, 5(1): 154–176. Available at: <http://are-journal.com>.

30. Khirivskyi R. Assessment of the efficiency of resource potential employment by the communities of Lviv region of Ukraine / Roman Khirivskyi, Heorgi Cherevko, Ihor Yatsiv, Tymofii Pasichnyk, Liudmyla Petryshyn, L. Kucher // *European Journal of Sustainable Development* (2020), V.9, N.2, p.569-578.

31. Kravchuk, I. and Rakovich, A. (2018). Entrepreneurial potential of rural territories as an object of scientific research. *Agricultural and Resource Economics*, 4(2): 69–84. Available at: <http://are-journal.com>.

32. Prokopchuk, O. and Usyuk, T. (2016), European model of the investment support of rural development policy. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, [Online], vol. 2, no. 4, pp. 149–160, available at: www.are-journal.com.

33. Strussová M. (2005): Social and territorial identifications of the rural population and its activating potential. *Agric. Econ. – Czech*, 51: 565-574. [Электронный ресурс]: Режим доступа: URL: <https://doi.org/10.17221/5152-AGRICECON>.

34. Yakubiv, V.; Sodoma, R.; Hrytsyna, O.; Pavlikha, N.; Shmatkovska, T.; Tsymbaliuk, I.; Marcus, O.; Brodska, I. (2019). Development of electronic banking: a case study of Ukraine. [Development of electronic banking: a case study of Ukraine]. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 7(1): 219-232. Retrieved from [http://doi.org/10.9770/jesi.2019.7.1\(17\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2019.7.1(17))

35. Yatsiv I. Assessment and analysis of sustainability of the socio-economic development of amalgamated territorial communities of the region / Ihor Yatsiv, Roman Khirivskyi, Tymofii Pasichnyk, Liudmyla Petryshyn, Lesia Kucher // *European Journal of Sustainable Development* (2019), V.8, N.2, p.165-176.